

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"



האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1308

מסכת בבא מציעא ק"ט-קט"ו ♦ אהלות ט"ו, ג' - ט"ו, ז'

בס"ד, י' סיון תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ משכון על שולחן ליל הסדר
- ♦ מי קבר את רבינו הראב"ד?

- ♦ פיטורי עובד לאור ההלכה
- ♦ מיהו מלמד שראוי לפטרו
- ♦ האם מותר לפטר פועל ללא סיבה?
- ♦ מועד תשלום השכר הוא גם מועד סיום השכירות
- ♦ החייט שתפר חליפה לעצמו
- ♦ ספר תורה ממושכן שנתרם לבית הכנסת

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

התרמית

שני שוטרים חמורי סבר הדפו את ההתקהלות שעמדה בדרכם והמשיכו להוביל אחריהם קבוצת יהודים אומללים אסורים בנחושתיים.

מחזה שכזה לא היה נדיר ברחובותיה של אוקראינה. באותם זמנים, לפני שנים רבות, סבלו היהודים קשות מנחת זרועם של השלטונות אשר התאכזרו אל היהודים והתעמרו בהם. רק מתת יד הגונה לידי האדם הנכון, הצילה יהודי זה או אחר שנפל ברשתם מעיניו תופת וממאסר ממושך.

הקבוצה המשיכה לפלס את דרכה בין מאות היהודים שהתגודדו בצערים כי רב הכל הביטו בעיניהם של האסירים המפוחדים, שזקנם נמרט על ידי הרשעים ובגדיהם השסועים העידו על מנת חלקם.

ישראל רחמנים בני רחמנים, מיהרו אל ביתו של רב העיירה ובדמעות שליש תינו בפניו את הצרה שהתרגשה על ארבעת היהודים שנתפסו על לא עוול בכפם. כוונתי וכרגיל עטה הרב את השוק ומלווה בארבעת פרנסי הקהילה יצא אל השוק להתדפק על דוכני הסוחרים שיוזילו מעות מכיסם לצורך המצווה החשובה שהזדמנה לידם.

הפרנסים, שתפקידם היה לרכך את לב הסוחרים שעקב המאורעות התכופים נדרשו תדירות לתרום עבור מצווה זו או אחרת, כבר חישבו בראשם את הווארטים שיש לומר לכל אחד מן הסוחרים, לבל יחזרו חלילה בטעות בפני בעל הסוחר על אותו ווארט שאמרו לו רק בשבוע שעבר בעת ששילווהו



דף קט/א דאמר רבא מקרי דרדקי

פיטורי עובד לאור ההלכה

בסוגייתנו מובא שיש מספר בעלי מקצוע שניתן לפטרם מיידית אם התרשלו במלאכתם, כגון, מלמדי תינוקות ושוחטים, משום שהנזק שנגרם על ידי התרשלותם הוא בלתי הפיך.

מיהו מלמד שראוי לפטרו: מדברי רש"י אנו למדים, כי רב המשבש את החומר הלימודי ומלמד אותו בצורה שגויה גורם נזק בלתי הפיך לתלמידיו, משום שקשה ביותר לשנות לאחר מכן את המוסכמה השגויה שנקבעה בלב התלמיד (ע"ע מגיד משנה הל' שכירות פ"י הל' ז'). בעלי התוספות (קט"ב ד"ה וספר מתא) לעומת זאת כותבים כי הנזק הנגרם לתלמידים הוא, שבשעה שמלמדם באופן שגוי הם בטלים מלימוד תורה אמיתית. להלכה, פסק השולחן ערוך (ח"מ סי' ש"ו סעי' ח') שניתן לפטר הן מלמד שלימד את תלמידיו באופן שגוי והן מלמד שביטל את תלמידיו מלימודם.

האם מותר לפטר פועל ללא סיבה? מדברי הגמרא משמע לכאורה, שאסור לפטר את המלמד אלא אם כן הלה פשע במלאכתו. האמנם כן הדבר? ואם אכן זהו הדין, כלום כך גם יש לנהוג בכל בעלי המקצועות לסוגיהם? ובכן, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה ח"מ א' סי' ע"ה, ע"ו, ע"ז) כתב מספר תשובות הלכתיות בנושא זה ולדעתו, בעל מפעל שמסכם עם פועל שיעבוד אצלו, אינו רשאי לפטרו, כל זמן שעבודתו של הפועל מועילה ונצרכת לבעל המפעל! זאת, על פי המוכח מסוגייתנו, שמותר לפטר מלמד רק אם התרשל במלאכתו וגרם לנזק בלתי הפיך. טעם הדבר הוא, משום שבשעה שבעל הבית והפועל סיכמו ביניהם על שכירות הפועל, מן הסתם כוונתם היתה שהפועל יעבוד אצל בעל הבית **כל זמן שיזדקקו לו**.

מועד תשלום השכר הוא גם מועד סיום השכירות: אולם, החזון איש (ב"ק סי' כ"ג סעי' ב') פסק, כי השוכר פועל על בסיס משכורת חודשית או שבועית, אמנם אינו רשאי לפטרו בתוך ימי השבוע או החודש, אך בתום כל שבוע או חודש מתחילה תקופת שכירות חדשה ובעל הבית רשאי לפטרו, שכן, אין בדעת בעל הבית להתחייב שלא לפטר את הפועל כי אם לתקופת הזמן הקצובה לתשלום משכורתו. ואילו הגמרא בסוגייתנו, ממנה מוכח, לכאורה, שאסור לפטר מלמד ושוחט לעולם, כלל אינה עוסקת בדיני פועלים, ואדרבה, כל מטרתה היא לזרז את פרנסי הציבור לפטר לאלתר בעלי מקצועות הממונים על ידי הציבור ואינם עושים את מלאכתם נאמנה, ולמנות במקומם אנשים ישרים והגונים [עיי"ש שביאר הגמרא באופן נוסף].

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים שלמה גוטסגנדה** ז"ל
ב"ר ישראל שאול ז"ל
נלב"ע י"ד בסיון תשנ"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י נכדו ידידנו
הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיחיו - ב"ב

צעילוי נשמת

הרבנית הישישה
אסתר אלטע פייגא ציפורה נס ע"ה
בת כ"ק האדמו"ר הרה"צ שלום סאפרין זצוק"ל
מקמאראנא נלב"ע י"ב ניסן תשע"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **שלמה נס** ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל

צעילוי נשמת

ר' **שמואל רייכמן** ז"ל
ב"ר אברהם שלמה ז"ל
נלב"ע י"ב סיון תשע"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה גרטלר** ע"ה ב"ר ישראל ז"ל
נלב"ע י' בסיון תשס"ח **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו



נר ה'
נשמת
אדם



לסיום, מן הראוי לציין את דברי הפוסקים (שם ועוד), כי נידון הלכתי זה הינו רק במקומות אשר בהם אין מנהג קבוע או חוק המסדיר עניינים אלו. אך כאשר הכל נוהגים במנהג מסויים, ברור כי הפועל ומעסיקו התכוונו לסכם את השכירות לפי כללים אלו, כמאמר הירושלמי (ב"מ פ"ז) "המנהג מבטל את ההלכה". היינו, שהלכות ממון המושתתות על אומדנא בדעת הצדדים לעיסקה או להסכם ממוני, נדחות מפני מנהג המדינה מאחר שברור הדבר שאם יש מנהג קבוע במקום, לפיו סוכמו כל העסקאות.

דף קיב/א בל תלין

החייט שתפר חליפה לעצמו

בסוגייתנו מבוארת מצוות התורה לפרוע את שכר הפועל בתום העונה שבה סיים את עבודתו. היינו, בעל הבית של פועל שסיים לעבוד לפנות ערב, צריך לשלם את שכרו עד השקיעה, ופועל שסיים לעבוד לפנות בוקר, מעבידו צריך לשלם את משכורתו עד הזריחה (ערוך השולחן חו"מ סי' של"ט), שנאמר (דברים כד/טו) "ביומו תתן שכרו", ואילו מעביד שאינו מקיים מצווה זו, עובר על איסור (ויקרא יט/ג) "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר".

סוגייתנו גם דנה, אם איסור "בל תלין" נאמר דווקא לגבי פועל, או גם לגבי אומן שקיבל חפץ מאדם כדי להשביחו, וכגון, המוסר בד לחייט שיעשה ממנו חליפה. למסקנת הגמרא, גם המעכב את שכרו של האומן עובר על איסור "בל תלין", וכך נפסק להלכה (שולחן ערוך חו"מ סי' של"ט סעי' ו', ע"י סמ"ע שם ס"ק י"ב ובש"ך שם ס"ק א').

מעשה ביהודי יקר שהתגורר בעיר לבוב שבפולין וליבו נכמר עליו למראה החייט האומלל שתפר חליפות לשועי העיר והוא בעצמו הילך בבלויי סחבות. ביום מן הימים רכש היהודי בד מהודר, פנה עמו אל החייט וסיכם עמו שיתפור עבורו חליפה משובחת מן הבד, כאשר כוונתו היתה להעניק את החליפה לחייט עם סיום העבודה. אלא, שכאשר החייט סיים את מלאכתו, לא היו בידי די מזומנים כדי לשלם את שכרו, והיהודי טוב הלב הסתפק האם גם במקרה זה הוא עובר על איסור "בל תלין". הגאון רבי יוסף שאול הלוי נתנזון וצ"ל, בעל השואל ומשיב הכריע, כי אינו עובר על איסור, ולאחר שהביא לכך מספר ראיות, הוא אף סומך את דבריו בדרוש נאה על דברי הפוסק "לא תלין פעולת שכיר".

רבים מן המפרשים התקשו בלשון הפוסק, הרי האיסור הוא להלין את שכרו של הפועל ואם כן, מדוע לא נקטה התורה בלשון "לא תלין שכר שכיר"? אלא, מבאר ה"שואל ומשיב", כאשר אנו נוטלים כלי שתוקן על ידי אומן, למעשה אנו נוטלים ממנו את "פעולתו" שפעל בכלי. על כך מזהירה התורה, ש"פעולת" השכיר, היינו החפץ, לא ילון ברשותנו ללא תשלום שכרו, משום שבכך נחשב בעל הכלי כאילו עשק את האומן, שנטל את פעולתו ולא שילם עליה. מעתה, מאחר שבנידון שלפנינו, החליפה המוגמרת נמצאת אצל החייט, שהוא בעצם גם בעליה ללא ידיעתו, ודאי שאין המזמין נחשב כמי שעושק את החייט...

אמנם, הגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל (פתחי חושן ה' שכירות פ"ט סעי' כ"ד) מציין, כי לאחר עיונו בספרי הפוסקים לא נמצא בהם חילוק זה שכתב בעל ה"שואל ומשיב" ומדבריהם עולה, כי כל המשהה את שכרו של הפועל עובר על איסור "בל תלין".

דף קיג/א המלוה את חבריו

ספר תורה ממושכן שנתרם לבית הכנסת

משנתנו עוסקת בהלכות הקשורות למשכון שגובים מהלווה אחר שלא פרע את חובו ואומרת, שיש להחזיר ללווה את החפץ בעת שהוא זקוק לו, כגון, כרית שניטלה כמשכון יש להשיבה בלילה, משום שהלווה זקוק לה לשנתו וכדומה. לעומת זאת, כרית שניתנה כמשכון **בשעת ההלוואה**, אין המלווה צריך להשיבה בכל לילה לבית הלווה, שהרי הלה נתנה מדעתו ובהסכמה מלאה (קיד/ב). כמו כן, ישנן הלכות נוספות המובאות בסוגייתנו שמתייחסות למשכון שנגבה לאחר ההלוואה בלבד ואינן נוהגות במשכון שניתן על ידי הלווה בשעת ההלוואה.

עם זאת, הלכה אחת ישנה שנוהגת בכל המשכונות, והיא, שאין המלווה רשאי למכור לבדו את המשכון וליטול לעצמו את דמיו עבור החוב, אלא, עליו להניח את המשכון לפני בית הדין שישומו את ערכו. ואילו מלווה שלא נהג כן אלא מכר בעצמו את המשכון, מכירתו בטלה, אף אם לא טעה בשומת החפץ (תשובות הרא"ש וכן נפסק בשולחן ערוך חו"מ סי' ע"ג סעי' ט"ו).

מלווה שחשב את עצמו לפקח ובר סמכא, פעל שלא לפי ההלכה וכמעט כרה לעצמו בור שלתוכו נפל. היה זה כאשר יהודי לווה כסף מחבירו, וכאשר עבר זמן הפירעון ולא היה בידו ממון כדי לפרוע את חובו, הוא משכן ספר תורה עתיק ביד המלווה. לימים, הסתבך הלווה בפלילים ונגזר דינו להחשב שנים ארוכות בבית הסוהר. המלווה שהיה בטוח כי זכותו לנהוג בספר התורה כטוב בעיניו, תרם אותו בנדיבותו הרבה לבית כנסת שבעיר קרעמו ובקול צהלה ורינה הכניסו ברוב עם לארון הקודש.

שמונה שנים קשות חלפו על הלווה בבית הסוהר, וכאשר השתחרר מכלאו, פנה לתומו לבית המלווה כדי לפרוע את החוב ולקבל לידיו בחזרה את ספר התורה שכה יקר ללבו. לתדהמתו

להזיל מעות עבור העמדת חופה לרעכל היתומה. **יום** שיש, ידעו הרב והפרנס, הוא היום הטוב ביותר לאיסוף תרומות השוק הומה, מצלצלים רבים חולפים מיד ליד והלב פתוח לקראת שבת המלכה. שילוב מנצח. יום שלישי היה היום הפחות מוצלח לאיסוף מעות. אנשים עדיין לא החלו לערוך את קניותיהם לרגל השבת, ובמזווה שבביתם נמצאו אי אלו דברי מאכל שנותרו מסעודות השבת, כך שהשוק ודוכניו היו ריקים מהרגיל.

מה כבר אפשר לצפות מסוחר שיושב לבדו וסופר את מעותיו חוזר ושנה. קשה לו להיפרד מהן. הוא יודע כי בימים הקרובים תשוב תנועת הקונים ותתגבר כמעייין, אך תאוות הממון, מי יוכל לה.

אותו יום, יום שלישי היה. רק במקרים דחופים שלא סבלו דיוחי יצא הרב עם פמלייתו לאיסוף מעות ביום שכזה.

עוד לא סיימו הפרנסים והרב לרקום את מחשבותיהם והנה עמדו הם בפתחו של השוק. מניסיונם ציפו הפרנסים לראות אי אלו חנויות מוגפות על יושביהן המצפי שפמליית הרב תעבור את חנותם... אך ראה זה פלא, הפעם איש לא הסתתר. הגדיל לעשות הבורסקי, שיצא מתוככי האמבטיית מלאי העורות שבתוכן שהה רוב חייו במירוק ובקראץ העורות, כשבדין חבילת מצלצלים מרשרשים, ועינו דומעות, "כן, גם אני ראיתי את המסכנים האלה קשורים ומוכים. ה' ירחם". עוד לא סיים הבורסקי למחות בכף ידו השחורה את דמעותיו, ומעבר לכתפו הרחבה הציצו פניו של העגלון המרוד שרוקן את כיסיו מכל פרוטה שלא היתה בהם.

כך ניגשו אנשי השוק בזה אחר זה אל הרב הישיש שנסמך על אחד הדוכנים, בלא שנאלצו גבאיו המסורים להשתמש ולו בווארט אחד. הפלא ופלא. לפתע, עצם הרב את עיניו, הרהר עמוקות וקפץ את ידו. "יהודים יקרים, איני נוטל עוד תרומות!" הגבאים המסורים הרימו גבה, התורמים הביטו ברבם בפליאה, ואילו הוא, החל פוסע נמרצות לכיוון השוטרים והאסירים.

במהלך הדקות בהן פסע הרב מלווה בגבאיו שגוננו עליו מלחץ ההמון, הצטרפו אנשים רבים אל הפמליה, הכל רצו לדעת מה מתרחש. מדוע זה הפסיק הרב ליטול תרומות, ומה הצעד הבא שהוא מתכוון לנקוט.

מרחוק, נראו היהודים שעמדו כל העת סביב ארבעת היהודים האומללים ושני השוטרים הקשוחים, מזמרים שירות ותשבחות לבורא עולם על ההצלה הקרובה לבו, למראה הכבודה הפוסעת לכיוונם.

והנה, התקרבו הרב ופמלייתו לעבר האסירים, ולתדהמת הכל התקרב הרב הישיש לעבר השוטרים הביט ממושכות בעיניהם, רכן לעבר האסירים שרבצו חסרי אונים על הקרקע, בחן את מראה פניהם והניף את ידו בתנועת ביטול, תוך שהכניס עמוק לכיס מעילו את המעות שאסף עד כה.

ההמון החל רוטן. הכל נדחפו לעבר השוטרים והאסירים שאוותות בהלה ניכרו על פניהם, ולא חלף זמן רב עד שהללו התחננו שיניחו להם להמלט על נפשם כלעומת שבאו. זקני העיירה היו מספרים בערגה, כי במשך שנים ארוכות לא זכרה בעיירתם כף רגלו של נוכל כל שהוא, מאימת נחת זרועם של אנשי העיירה שהפליאו את מכותיהם בקבוצת הנוכלים הנכרים שהתחזו לשוטרים ולאסירים יהודים אומללים.

"מניין? מניין ידע הרב שהכל עליה? כלום רוח הקודש נזרקה בך? שאלו הנקהלים לאחר שסיימו להשליך מן העיירה את חברת הפרחחים. "לא נבואה, וגם לא רוח הקודש יש בי. חושי אמרו לי שמשווא בלתי סביר מתרחש כאן. איסוף המעות היה קל מדי. הכל נתנו. הלבבות נפתחו. המעות זרמו והאנשים צעדו לקראתי כדי לזכות במצווה במקום שאני אדפוק על דלתם כתמיד. הבנתי שאין כאן מצוות פדיון שבויים... מצוות לא הולכות בקלות. את השאר, כבר ראיתם גם אתם".

בספרים רבים חוזר ונשנה מוטיב זה, שכלל שהמצווה יקרה וחשובה, כך נדרש האדם להשקיע מאמצים רבים יותר כדי לקיימה על הצד הטוב, ומי כלומדי הדף היומי ראויים להעיד על כך, למרות טרדות, מטלות ומשימות הצעות ומעיקות,



רבבות יהודים אינם מוותרים על הקביעות בלימוד הדף היומי, לכבודו יתברך. דברים טובים לא הולכים בקלות.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ק"ב/ה האומר לחבירו צא שכור לי פועלים **שכר האמונה**

בסוגייתנו מבואר שהשוכר פועל על ידי שליח אינו עובר על איסור בל תלין, מפני ששכירות הפועל לא נעשתה על ידו. על פי הלכה זו מבאר הרבי רבי העשיל זצ"ל מדרש תמוה לכאורה. המדרש אומר "כל מה שישראל אוכלים בעולם הזה אינם אוכלים אלא בשביל שכר האמונה". מדוע באמת ישראל זוכים לשכר בעולם הזה רק עבור מצוות אמונה בקב"ה? מבאר הרבי רבי העשיל זצ"ל: כידוע ניתנה תורה לישראל על ידי משה רבינו, שליחו של הקב"ה. לפיכך, אין אנו כפועלים שנשכרו על ידי בעל הבית שאם אינו משלם את שכרם מיד, עובר בכל תלין. לעומת זאת, שתי הדיברות הראשונות, "אנוכי, ו"לא יהיה לך", נמסרו מפי הגבורה ולא על ידי שליח, וממילא על מצוות האמונה אנו מקבלים שכר כבר בזה העולם... (חנכת התורה פ' יתרו אות פ"ד).

התבשר הלווה, כי ספר התורה נתרם לפני שנים אחדות לקהילה מכובדת וכבר אינו שלו. הלווה פנה אל רבי יהודה אסאד שהפך את הקערה על פיה (ש"ת יהודה יעלה יו"ד ס' רפ"ג).

ראשית, קבע הגאון, המלווה הקדיש את ספר התורה שלא על פי דין, שהרי אין בסמכותו להעביר את הבעלות על ספר התורה בלא שהעמידו לפני בית דין שישימו את ערכו, ולפיכך, ההקדשה בטלה ומבוטלת, ועל גבאי בית הכנסת להחזיר את ספר התורה לאלתר לידי בעליה.

בנוסף לכך, לדעת פוסקים רבים הלווה אף פטור מהחזר החוב! משום שבעצם מעשהו הוכיח המלווה שהוא התייאש מן החוב, והגם שהנחתו התבררה למפרע כשגויה, אך לאחר שהתייאש מן החוב שוב אין הלווה חייב לפורעו. אמנם, לבסוף הכריע רבי יהודה אסאד כדעת ה"חכם צבי" (ש"ת ס' קמ"ד) הסובר שאין ייאוש על חוב, ולפיכך, על הלווה לפרוע את חובו (ע"ע שולחן ערוך סי' קס"ג סעי' ג' ובקצות החושן שם ס"א) [בבית מדרשנו העירו שיש לעיין בדברי בעל יהודה יעלה שכתב כי לדעת רוב הפוסקים נחשב המלווה כמי שהתייאש מן החוב. שכן, יאוש חל כאשר בעל החפץ סבור שהחפץ אבוד ממנו. לעומת זאת, מלווה זה, לדעתו, גבה את חובו על ידי ספר התורה ומעולם לא התייאש ממנו ואם כן גם לא פקע חובו].

משכון על שולחן ליל הסדר: מעניין לציין את מנהגו של המהר"ל (הובא במשנה ברורה סי' תע"ב ס"ק ו'), שאף שנמנע משימוש כל שהוא במשכונות שהופקדו ברשותו על ידי נכרים, בהגיע ליל הסדר היה מניח את היפים שבהם על שולחן מיוחד כדי לשמוח בראייתם.

דף קיד/ב קבריהן של נכרים אין מטמאין **מי קבר את רבינו הראב"ד**

בסוגייתנו מסופר, שרבה בר אבוה פגש את אליהו הנביא בבית הקברות של נכרים ושאלו, הרי כהן אתה ואסור לך לשהות בבית הקברות? השיב לו אליהו הנביא זכור לטוב, שרבי שמעון בר יוחאי כבר פסק שקבריהם של נכרים אינם מטמאים.

כניסה לחדרו של מת נכרי: אכן, הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"א הל' י"ג) פוסק: **"ואין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא"**. כלומר, אמנם אסור ליגע במת נכרי, אך המאהיל עליו אינו נטמא בטומאת אהל. ומבאר ה"כסף משנה", שהרמב"ם למד הלכה זו מדברי אליהו הנביא בסוגייתנו שפסק, שקברי נכרים אינם מטמאים. אולם, בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "מהו שיסדרו") חולקים וסוברים, כי אליהו הנביא לא התכוון לומר שהלכה כרבי שמעון בר יוחאי, ומטעמים שונים הוא ענה כן לרבה בר אבוה. לפיכך, סוברים בעלי התוספות **שקברי עכו"ם מטמאים גם באהל** (ע"ע הגהות מימוניות שם, בשם ספר יראים). להלכה, כתב השולחן ערוך (יו"ד סי' שע"ב סעי' ב') שנכון להחמיר כדעת בעלי התוספות.

האם איסור זה תקף גם בימינו, או שמא רק בזמן שבית המקדש היה קיים? לכאורה, אין כל עילה לחלק בין התקופות, אך כאשר נתוודע למחלוקת ראשונים נוספת בענייני טומאה, ניווכח כי הדבר אינו פשוט כלל ועיקר.

הנודע ביהודה (בדגול מרבבה על השו"ע שם) מביא שנחלקו הראשונים, אם בזמן הזה, שכולנו טמאי מתים, אסור לכהן להיטמא למתים. דעת הרמב"ם (הל' נזירות פ"ה הל' ט"ז) ורוב הראשונים היא, שגם כהן טמא מוזהר שלא להוסיף ולטמא את עצמו בשנית, ואם עשה כן, הרי הוא חייב מלקות. אולם, מדברי הראב"ד (שם, הל' ט"ו) שכתב: **"המחייב אותם משום טומאה עליו להביא ראיה"**, אנו למדים, כי לדעתו, כהן טמא אינו צריך להימנע מנגיעה במת או בקבר, הן של נכרים והן של יהודים, שהרי כבר טמא הוא בלאו הכי.

מעתה, כאשר נדון אם בזמנינו כהן רשאי להכנס לאהל מת נכרי, נגלה כי לפנינו "ספק ספיקא". הספק הראשון הוא אם אהל מת נכרי מטמא, שהרי נחלקו בכך הראשונים. ואף אם נכריע כדעת המחמירים, עדיין יש להסתפק, אם לכהן טמא אסור לשוב ולהיטמא, שהרי גם בכך נחלקו הראשונים. אם כן, לפנינו "ספק ספיקא", וכלל נקוט בידינו ש"ספק ספיקא לקולא", ולפיכך, הכריע ה"נודע ביהודה" שהרוצה להקל אין מוחין בידו.

אלא, שבמשפט הבא, חוזר בו ה"נודע ביהודה" מדבריו וכתב: **"אמר יחזקאל. מה שכתבתי בשני סעיפים הנ"ל נמשכת... אבל עכשיו נתתי אל ליבי שאולי לא אמרה הראב"ד אלא לעניין חיוב מלקות... ויש בזה דברים עמוקים לא יכילם הגליון ולכן הדרנא בי מלהתיר"**. כלומר, יתכן שגם הראב"ד מודה שאסור לכהן טמא ליגע במת, ודבריו אינם מתייחסים אלא לכך שכהן זה אינו לוקה [מן הראוי להדגיש, כי אכן ברמב"ן (מכות כא/א) כתב בשם הראב"ד שכהן טמא אינו לוקה על תוספת טומאה אך יש איסור בדבר].

מדוע התחרט הנודע ביהודה על פסק הלכה שנתן? החתם סופר מגלה בספרו (יו"ד סי' של"ח) מדוע חזר בו הנודע ביהודה: **"ונהירנא כד הוינא טלי יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נודע ביהודה זצ"ל והיה פלפולם בדברי הראב"ד והנודע ביהודה הראה למורי זצ"ל את אשר כתב על גליונו ומורי ורבי ז"ל לפלל עליו ... ואז חזר בו הגאון נודע ביהודה והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל"**.

עילוי נשמת

הרב **בנימין נפחא ז"ל**

ב"ר משה ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשמ"ח

תנצב"ה

עילוי נשמת

הר"ר **אברהם לוין ז"ל**

ב"ר זימל ז"ל

נלב"ע י' בסיון תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו **ר' יצחק רפפורט** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **פנחס רוזנפלד ז"ל**

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע י"ב בסיון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו וכלתו **הר"ר נחמן והנייה רוזנפלד** שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **מנחם ז"ל**

ב"ר דוד וברטה שנספו בשואה נלב"ע י"ד סיון

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו משפחת **ליברטי** שיחיו



נגיעה בידו של מת נכרי - סגולה לחולי מסוכן: מעניין לציין כי בתוך דבריו (שם ס"י שלי"ט) מספר ה"חתם סופר" על אדם שחלה במחלה מוזרה ומסוכנת שגרמה לו ליפול בבורות עמוקים, ואף לתוך האש הבעורת ולמקווי מים היה אותו אדם נופל. ביום מן הימים נודע לחולה האומלל על סגולה שכתובה בספרים לחולי זה, שאם יגע בידו של ערל מת ירפא ממחלתו, ואכן כך אירע [עיי"ש שדן אם מותר לכהן חולה לעשות כן, והתיר].

לסיום, מעניין להביא את המסופר (ברשימה בסוף ספר שבט יהודה) על פטירתו של רבינו הראב"ד בשנת ד' תתקנ"ט: "ובשנה ההיא נתבקש בישיבה של מעלה המאור הגדול ר' אברהם בן דוד, ערב שבת והכהנים **חפרו את קברו**". היו שפירשו דברים אלו, כאילו תלמידיו הכהנים של הראב"ד **התעסקו בקבורתו ונטמאו לו**. אך מן הסתם, כפי שמשמע מן הכתוב, לא עסקו הכהנים בקבורתו, כי אם **בחפירת קברו** בלבד (הגהות למבוא להוצאה שניה של ספר בעלי הנפש להראב"ד מהרב בוקולד שלי"ט א).

דף קיד/ב מנין לערום שלא יתרום

קיום מצוות לולב בצינוק מטונף

אל המהר"ח פלאג'י (לב חיים ח"ב ס"י קע"ג, וכן בחיד"א - "טוב העין" ס"י י"ח אות ל"ז, ובצפנת פענח הל' ק"ש פ"ג הל' ט"ז) נשלחה שאלה מעניינת מאת יהודי שנאסר על ידי השלטונות והושלך לצינוק מטונף שאין ראוי להזכיר בו שם שמים. האסיר, שירא שמים היה, ידע כי במקום הטינופת אין רשאים לברך ולהתפלל (ברכות כד/ב שולחן ערוך או"ח ס"י פ"ה), אך הוא ביקש לדעת אם הוא רשאי לקיים מצוות במקום זה, כגון, ליטול לולב וכדומה.

לכאורה, לשאלה זו מענה ברור ופשוט על פי דברי סוגיינתנו. גמרתנו מביאה את דברי המשנה במסכת תרומות, שאדם ערום לא יפריש תרומות ומעשרות. בטעם הדבר מביאה סוגיינתנו את הסברו של אליהו הנביא זכור לטוב, שהרי התורם צריך לברך על המצווה, ומן הפסוק (דברים כג/טו) "ולא יראה בך ערות דבר" אנו למדים, ש"בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערות דבר" (רש"י ד"ה ערות דבר), היינו, אסור לאדם ערום **לברך בפיו**. משמע, איפוא, שהאיסור נעוץ **בברכה** ואילו קיום המצווה עצמה אינו אסור במצב זה. אכן, המהר"ח פלאג'י נטה להכריע, כי גם האסיר רשאי ליטול לולב במקום מאסרו המטונף ובלבד שלא יברך על נטילתו, אם כי ציין לבסוף כי הדבר עדיין צריך יישוב.

אולם מדברי הפוסקים (עי' ביאור הלכה ס"י תקפ"ח) עולה, כי אין להקיש בין המקרים, משום שחלוק דינו של אדם ערום, שרשאי להרהר בדברי תורה, מאדם הנמצא במקום מטונף שאף אינו רשאי להרהר בדברי תורה (שבת קנ"א ובשו"ע שם סעי' ב). במאמר זה נתמקד בהבדל לגופן של מצוות, בין מצוות הפרשת תרומה למצוות נטילת לולב.

ההבדל בין מצוות לולב למצוות הפרשת תרומה: כידוע, קיימים שני סוגי מצוות "עשה". יש מצוות, כגון, תקיעת שופר, נטילת לולב וכדומה, שעשייתן אינה מיועדת עבור תוצאה כל שהיא, אלא עצם המעשה הוא המצווה ולכך מתכוון מקיים המצווה. לעומת זאת, יש מצוות שתכלית עשייתן הוא בשביל התוצאה. כגון, השוחט פרה, ומקיים בכך מצוות עשה [לדעת הרמב"ם], אך מטרת קיום המצווה היא להכשיר את בשר הבהמה לאכילה ואין כוונת השוחט למעשה השחיטה בלבד.

מעתה, כאשר נתבונן מהי הסיבה שהנמצא במקום מטונף לא יברך, נבין מדוע אין להקיש מערום הבא להפריש תרומה לאסיר שלפנינו המבקש לקיים מצוות לולב. שהנה, עיקר הסיבה שבגינה מנוע הנמצא במקום מטונף מקיים מצוות, היא משום שאין ראוי לעבוד את הקב"ה בדרך בזיון, וקיום מצווה הרי היא עבודת ה'. כעת, קל להבחין בהבדל המהותי בין מצוות הפרשת תרומה למצוות נטילת לולב. שהרי המפריש תרומה, עושה מצווה זו כדי להתיר את הפירות באכילה ולא כמעשה מצווה שכל ייעודו הוא לעבוד את הקב"ה על ידו, ולפיכך, ערום שמפריש תרומה ללא ברכה אינו עובר על איסור. לעומת זאת, כל מעשהו וכל ייעודו של הנוטל את הלולב, הוא לעבוד את הקב"ה בכך, לכן, למרות

שמדברי המשנה מוכח שאין לאסור על אדם ערום להפריש תרומות ומעשרות בלא ברכה, עדיין אין להוכיח מכך שגם עשיית מצווה שכל כולה עבודת ה', מותרת במקום ביזיון [עיי' דרכי תשובה י"ד ס"י י"ט ס"ק כ"א שכתב חילוק זה ע"ד הרמ"א שמדבריו עולה שניתן לשחוט במקום מטונף. ועי' ביאור הלכה ס"י תקפ"ח בדין תקיעת שופר במקומות האסורים בדברי תורה, ובשו"ת הלכות טטנות ח"ב ס"י נ"ז, ועדיין צ"ע בקיום מצוות אלו בערום].

דף קיד/ב פלגינהו לחתנותיה

הנאה ממעשה ניסים

בסוגיינתנו מסופר, שכאשר אליהו הנביא התוודע למצבו הדחוק של רבה בר אבוה, הוא נטלו לגן עדן התחתון (רבינו פרץ), וציווה עליו למלא את גלימתו בעלים ריחניים שהיו שם. אולם, לפני שיצא מגן עדן הוא ניער אותם מגלימתו, אחר ששמע בת קול שמכריזה: "מאן קאכיל לעלמיה כרבה בר אבוה". כלומר, נטילת העלים מגן עדן תפחית מזכויותיו בעולם הבא. בכל זאת, מספרת הגמרא, שהגלימה ספגה את ניחוח גן העדן שהדיפו העלים במשך הזמן שהיא אצרה אותם בקרבה, ורבה בר אבוה השרה את הגלימה במים, סחט אותה, ומכר את הבושם שהופק ממנה בשנים עשר אלף זהובים, אותם חילק לחתניו אך הוא עצמו לא נהנה במאומה ממעשה הנס.

אסור ליהנות מן הנס: גם במקומות נוספים מספרת הגמרא שחכמינו זכרונם לברכה הדירו עצמם מהנאה ממעשי ניסים, שהרי אסור ליהנות מן הנס, והנהנה ממנו מנכין לו מזכויותיו בעולם הבא (תענית כ/ב ורש"י שם כד/א ד"ה אלא), משום שהשכר שניתן בעולם הבא אינו טבעי כי אם למעלה מדרך הטבע, והנהנה בעולם הזה הנאה שהיא למעלה מדרך הטבע, מפחית על ידי כך את שכרו בעולם הבא (נתיבות עולם לב/א).

בעל "חידושי הרי"ם" זצ"ל (ספר הזכות פ' בשלח), מוסיף, כי גם מן הגמרא במסכת ברכות (לה/א) אנו למדים שאסור ליהנות ממעשה ניסים. שכן, הגמרא מתרצת את הסתירה בין הפסוק (תהילים כד/א) "**לה' הארץ ומלואה**" לפסוק (שם קטו/טז) "**והארץ נתן לבני אדם**", בכך, שלאחר שאדם בירך, הוא רשאי ליהנות מן העולם הזה. הרי לנו, אומר בעל חידושי הרי"ם, כי בני האדם קיבלו היתר ליהנות מן הארץ בלבד, אך מדברים שמקורם בשמים, בדרך נס, מעולם לא הותר לנו ליהנות.

מדוע אסור ליהנות מן הנס? על פי דברי בעל החובת הלבבות (שער הבטחון רפ"ד, כפי שביאר בספר חכמה ומוסר ח"א) מבארים, שתכלית הבריאה היא לגרום לכך שהאדם יצליח להתגבר על יצרו ולהבין שהכל מאתו יתברך, ולא יחשוב שטבע העולם לנהל את עצמו מאז ומקדם ללא בורא, יוצר ומכוון. לכן, אדם שמשתמש במעשה ניסים נוטל מעצמו את זכות הבחירה ומפריע לתפקידו עלי אדמות, שהרי הוא ראה באופן מוחשי שיש מנהיג לבריאה. ואכן, בעל השאגת אריה (בספרו גבורות ארי תענית כה/א) כותב, שרק לאדם שנעשה לו הנס אסור ליהנות ממנו, אך לאחרים מותר הדבר, שכן, לא הוטל "איסור חפצא" על החפץ שהגיע בדרך נס, כי אם "איסור גברא" על האדם שלמענו נעשה הנס. לפיכך, גם ניתן להבין כיצד מכר רבה בר אבוה את הבושם וחילק את דמיו בין חתניו, שהרי הוא לבדו ראה את היווצרות הנס, ולו בלבד אסור ליהנות ממנו.

לסיום, מעניין לציין את דבריו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, שכתב, כי דרגתם הרוחנית של בני ישראל שהלכו במדבר כה גבוהה היתה, עד שלא חששו לאכול את המן שהגיע אליהם על ידי נס שלא כדרך הטבע, משום שבעיניהם, נס וטבע חד הם, בכל פעולה הם ראו את מעשה ה'. בספר הזכות (שם) כותב בנושא זה, כי בתחילה אמנם מיאנו בני ישראל לאכול את המן שהוא ראשי תיבות **מעשה ניסים**, עד שהקב"ה ענה להם: (שמות טז/טז) "**הנני ממטיר לכם לחם מן השמים**". לכאורה, המילה **לכם**, מיותרת בפסוק זה, וכוונתה לאמר, כי מן זה מיועד עבורכם ורשאים אתם לאוכלו.

